

امانی، عفت، *گنجینه گویش‌های ایرانی (استان گیلان ۱): هفت گویش از دامنه البرز، فرهنگستان زبان و ادب فارسی، تهران، ۱۳۹۹، ۴۶۸ صفحه.*

در این دفتر، هفت گویش دامنه البرز از گونه‌های شرق گیلان شامل آستانه اشرفیه، املش، چابکسر، سیاهکل، رودسر، لاهیجان و لنگرود مطالعه شده‌است. گویش‌های فوق به‌کوشش عفت امانی در پژوهش میدانی، گردآوری، بررسی و توصیف شده و به‌عنوان نخستین مجموعه زبان گیلکی در فرهنگستان زبان و ادب فارسی به چاپ رسیده‌است. در ادامه به برخی از ویژگی‌های کتاب اشاره می‌شود: مقدمه کتاب به قلم دکتر راشد محصل، مدیر وقت گروه زبان‌ها و گویش‌های ایرانی است که در آن ضمن سفارش در ضرورت حفظ و ثبت گویش‌ها در بعد واژه‌ها، دستور زبان، مکالمه‌های روزانه، داستان‌ها، متل‌ها و اصطلاحات محلی خاص حرف و پیشه‌ها، به نقش و کاربرد گویش‌ها در واژه‌گزینی و معادل‌سازی واژه‌های بیگانه، تصحیح متون کهن فارسی، شناخت معنا و ریشه‌شناسی واژه‌ها و بازشناسی نوادر لغات فارسی

و تنظیم دستور تاریخی اشاره می‌کند و پژوهش‌های گویشی را منبعی سودمند برای شناخت شیوه‌های زندگی اجتماعی و آئین‌های ریشه‌دار تاریخی و بازتاب‌دهنده باورهای مردمی می‌داند.

مؤلف در پیشگفتاری مفصل شیوه کار خود را شرح می‌دهد و ضمن معرفی گویشوران که شمار آنها نسبت به دیگر پژوهش‌های گویشی بیشتر است، تجربه‌های میدانی خود را در چگونگی انتخاب گویشور و چالش‌های آن، برخی مشکلات پژوهش‌های گویشی، و برخی کاستی‌های راهنمای گردآوری گویش‌ها، در اختیار خواننده قرار می‌دهد. امانی برای این پژوهش و گردآوری پیکره، گویشوران زن را مفیدتر دانسته‌است و بر این باور است که در انتخاب گویشور افزون‌بر آموزه‌های پیشین، شناخت فرهنگ، آداب و آئین‌های منطقه امری الزامی است. مؤلف در بخشی با عنوان «درباره زبان گیلکی» پس از شرحی درباره زبان گیلکی، خاطر نشان می‌سازد که گونه‌های هم‌جواری هم‌خانواده زبان گیلکی که خود از زبان‌های حاشیه دریای کاسپین و از شاخه زبان‌های ایرانی

بررسی و توصیف شده‌است. در صورتی که مقوله‌های دستوری در زبان گیلکی متمایز بوده باشد، به تفصیل با مثال‌های گوناگون تشریح شده‌است. توصیفات مؤلف در بخش ضمیر و فعل در زبان گیلکی قابل تأمل و با آنچه عموماً گفته شده‌است، متفاوت است. در بخش نحو نیز مؤلف انواع گروه، جمله و اجزا و انواع آن را شرح داده‌است. فصل چهارم این مجموعه شامل واژه‌نامه موضوعی و صد جمله به زبان گیلکی است که پیکره اصلی کتاب را تشکیل می‌دهد. واژه‌نامه شامل ۱۷ موضوع کلی است:

«اندام‌های بدن انسان و واژه‌های وابسته»، «ابزارهای کار، وسایل خانه، مواد و کانی‌ها»، «آفت‌ها، بیماری‌ها و واژه‌های وابسته»، «بستگان، آشنایان، پیشه‌وران و واژه‌های وابسته»، «مکان‌ها، معماری، مصالح و اجزای ساختمان»، «پوشیدنی‌ها، زیورها و وابسته‌های آن»، «گیاهان، میوه و خوراکی‌ها»، «جانوران، موجودات خیالی و واژه‌های وابسته»، «عناصر، موقعیت‌های جغرافیایی و پدیده‌های طبیعی»، «اعداد و واحدهای اندازه‌گیری»، «مزه‌ها و رنگ‌ها»، «ضمیرها»، «خصیلت‌های انسانی، رفتارها و واژه‌های وابسته»، «واژه‌های متضاد»، «فعل‌های لازم و متعدی»، «مصدرها» و «مصدرهای مرکب». به منظور سهولت دسترسی به مداخل، نمایه الفبایی به زبان فارسی در پایان کتاب تنظیم شده‌است و در نهایت با فهرست مآخذ، این دفتر به پایان می‌رسد.

فرزانه سخایی

نو غربی است، عموماً همسان هستند و در ساختار نیز تفاوت چندانی ندارند و تفاوت‌ها اغلب واژگانی و آوایی است. مؤلف در ادامه، توضیحاتی درباره گونه‌های گالشی یا جلگه‌ای داده‌است و میزان همسانی گونه‌های هم‌جوار را منوط به هم‌خانواده بودن، یعنی از شاخه گالشی یا جلگه‌ای بودن، آورده و میزان همسانی در گونه‌های ناهم‌جوار، اما هم‌خانواده را بیشتر و در گونه‌های هم‌جوار اما از دو خانواده را کمتر دانسته‌است. در ادامه در بخشی با عنوان «درباره گیلان» به اختصار مناطق مورد مطالعه از دید جاذبه‌های طبیعی و تاریخی، اقلیم، اقتصاد و محصولات کشاورزی و صنایع معرفی شده‌است. پس از درج جدول نشانه‌های آوایی، بدنه اصلی کتاب یعنی توصیف آوایی و دستوری گویش‌های شرق گیلان، در سه فصل، آواشناسی، ساخت‌واژه (صرف) و نحو آغاز می‌شود که بخشی مورد توجه و مفصل است.

مؤلف در بخش آواشناسی ضمن توصیف آواهای زبان گیلکی، فرایندهای واجی شاخص در این گویش‌ها را با آوردن مثال‌های بسیاری توصیف کرده و افزون‌برآن، برای نخستین بار نشانه‌هایی برای واژه‌های گیلکی ذکر کرده که در آثار پیشین دیده نشده‌است.

در بخش ساخت‌واژه یا صرف، مقوله‌های اسم و حالت‌های آن؛ انواع ضمیر و کاربردهای آن؛ صفت و انواع آن؛ نقش‌نماها؛ اصوات؛ ساخت اشتقاقی و ترکیبی واژه؛ فعل و ساخت‌های آن، وندهای فعلی، ستاک و مصدر با ذکر مثال،

هخامنشی، حرف‌نویسی، واج‌نویسی و ترجمه فارسی کتیبه‌های فارسی باستان و تدوین واژه‌نامه‌ای مفصل بوده‌است. در این پژوهش، به مسائل زبانی فارسی باستان، مانند واج‌شناسی، دستور تاریخی و نحو پرداخته نشده‌است.

کتاب حاضر مشتمل است بر شش بخش: نویسنده در بخش اول و دوم، به سابقه آشنایی اروپائیان با آثار باستانی ایران و خطوط میخی و تلاش در رمزگشایی خط میخی و خواندن کتیبه‌های فارسی باستان پرداخته و مهم‌ترین آرا و نظرات پژوهشگران را درباره اصالت خط میخی فارسی باستان و برخی ویژگی‌های آن برشمرده‌است. در بخش سوم، برخی کتیبه‌های مکتوب بر ظروف، وزنه‌ها و مهرها معرفی شده و مضمون هر یک از کتیبه‌ها و در مواردی نیز ترجمه فارسی آنها درج شده‌است. بخش چهارم کتاب، به ترجمه فارسی کتیبه‌های فارسی باستان اختصاص دارد که پس از حرف‌نوشت و واج‌نوشت هر کتیبه آمده‌است. در این بخش، دو متن ویراسته کنت و اشمیت مدنظر بوده و لغات به همان صورتی که در متن کتیبه آمده، حرف‌نویسی شده‌اند و اگر واژه‌ای در متن نادرست بوده، به همان صورت حرف‌نویسی شده و صورت صحیح ذیل همان واژه با نهادن نشانه +، واج‌نویسی شده‌است. در مواردی که حرف‌نوشت کتیبه‌ها در دو متن ویراسته کنت و اشمیت متفاوت بوده، نویسنده نظر کنت را بر اشمیت ترجیح داده‌است. واژه‌نامه لغات کتیبه‌های فارسی باستان بخش پنجم کتاب را تشکیل می‌دهد. در این واژه‌نامه برای هر یک از حروف، قیود، صورت‌های

حسن دوست، محمد، *فارسی باستان: کتیبه‌ها، واژه‌نامه، فرهنگستان زبان و ادب فارسی، تهران، ۱۳۹۹، ۴۵۴ + ۸۰ صفحه.*

فارسی باستان که نیای فارسی نو به‌شمار می‌رود، زبان دربار دوره هخامنشیان (۵۵۹ تا ۳۳۰ ق.م) در پارس بوده و تنها آثار مکتوب آن، کتیبه‌های شاهان هخامنشی است که به خط میخی نوشته شده‌است. از این زبان کتیبه‌های بسیاری به‌ویژه از عهد داریوش اول و خشایارشا برجای مانده‌است. این کتیبه‌ها در دل کوه، بر روی الواح سنگی و گلی به خط میخی فارسی باستان کتابت شده‌اند. شمار واژه‌های این زبان نسبت به زبان اوستایی چشمگیر نیست، اما همین شمار اندک، در شناخت پیشینه زبان فارسی از اهمیت بسیاری برخوردار است.

بیشتر پژوهش‌های بنیادی درباره زبان فارسی باستان به زبان‌های خارجی است و گاهی دسترسی به این پژوهش‌ها و بهره‌گیری از آنها برای پژوهشگران و علاقه‌مندان این حوزه میسر نبوده‌است؛ از این رو، پژوهشی براساس نتایج حاصل از این تحقیقات و گردآوری و تدوین آن به زبان فارسی حائز اهمیت است.

پژوهش حاضر، ثمره طرحی است که در سال ۱۳۷۳ در فرهنگستان زبان و ادب فارسی به‌تصویب رسید، اما اجرای آن چند سال مسکوت ماند. سپس در زمان مدیریت استاد محمدتقی راشد‌محصل، بار دیگر در دستور کار قرار گرفت. هدف از تدوین این کتاب، پرداختن به تاریخچه خواندن خط میخی و کتیبه‌های فارسی باستان، معرفی کتیبه‌های شاهان

صرفی اسامی و صفات و صیغه‌های فعلی، شاهد ذکر شده و به اشتقاق هر یک نیز، به اختصار پرداخته شده است. در بخش ششم کتاب نیز چند فهرست از واژه‌های به‌کاررفته در کتیبه‌ها ارائه شده است.

مریم رضایی

دالوند، حمیدرضا، *سنت زردشتی در روزگار اسلامی: جلد ۱ (تاریخ و سنت زردشتی)*، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ۱۳۹۹، ۳۹۱ صفحه.

تاریخ و سنت زردشتی، جلد نخست از مجموعه کتاب‌های سنت زردشتی در روزگار اسلامی، شامل سه فصل یا گفتار و دو پیوست است. مؤلف در دیباچه به روشنی محتوای فصل‌های کتاب را شرح داده است. در فصل نخست با عنوان «دست‌مایه‌های پژوهش»، درباره متن‌های فارسی زردشتی در ایران، شبه‌قاره هند و کشورهای غربی از جمله بریتانیا، فرانسه، آلمان و آمریکا سخن رفته است. مؤلف گزارشی از کتابخانه‌های شخصی زردشتیان و نحوه شکل‌گیری آنها ارائه کرده و معرفی جامعی از کتابخانه‌های ایران و جهان که نسخ خطی و آثار دینی و غیردینی زردشتیان نگهداری می‌شود، به‌دست داده است. فصل دوم کتاب با نام «بر بستر زمان» درباره دوره تاریخی ایران پس از ورود اسلام تا حدود قرن پنجم هجری در مناطق زردشتی‌نشین ایران شامل فارس، شیز و آذربادگان، دیلم، طبرستان، ری، قم، اصفهان، ورارود، خراسان، سیستان، کرمان و یزد است. این فصل در قالب گزارش تاریخی فراز و فرودهایی که دین زردشتی و

پیروان آن داشته‌اند و وقایعی که در این دوره، باعث نابودی زردشتیان شده، بررسی شده است. در فصل سوم کتاب، با نام «میراث سنت زردشتی»، مؤلف سنت زردشتی و ابعاد آن را در معنی کنش دینی جامعه زردشتی در روزگار اسلامی، از قرن پنجم تا به امروز را مدنظر داشته و سنت زردشتیان را براساس متون دینی مکتوب زردشتیان در روزگار اسلامی، بحث و بررسی کرده است. در این بخش، دالوند، سنت زردشتی را در ابعاد وجه انسانی یعنی شناخت جامعه زردشتی و پدیدآورندگان متون مکتوب و وجه میراث فکری مکتوب جامعه زردشتی و سرانجام، صورت عملی و اجرایی سنت زردشتی در زمان‌ها و مکان‌های مختلف، مطرح کرده و برپایه آن، مطالعه و بررسی سنت زردشتی را در شناخت تبارشناسی سنت و دودمان‌های موبدی، گویش بهدینان، بررسی ادبیات پهلوی به‌ویژه زند و چگونگی پیدایش متون پهلوی در مراکز زردشتی ایران، پی گرفته است.

در پایان کتاب دو پیوست درج شده است: پیوست اول، با نام «گاه‌نمای متون سنت زردشتی»، فهرستی از نام شخصیت‌های زردشتی، برگرفته از متون است که به ترتیب تاریخ (یزدگردی) ارائه شده است و پیوست دوم شامل دوازده نمودار از تبارنامه دودمان‌های موبدی زردشتیان است که تصویری کلی از دودمان موبدان یزد، کرمان، سیستان و خراسان که پدیدآورندگان متون و ناقلان سنت زردشتی‌اند، به‌دست داده است.

انسجام مطالب کتاب و همچنین نثر روان نویسنده، مطالعه کتاب را برای خواننده آسان کرده

و اطلاعاتی مفید و ارزشمند برای علاقه‌مندان مطالعه دین زردشتی فراهم آورده است.

یلدا شکوهی

دالوند، حمیدرضا، سنت زردشتی در روزگار اسلامی: جلد ۲ (متون فارسی زردشتی)، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، تهران، ۱۳۹۹، ۴۲۷ صفحه.

جلد دوم کتاب سنت زردشتی در روزگار اسلامی با نام متون فارسی زردشتی، در دوازده فصل تألیف شده است. در کتاب حاضر، نسخه‌های خطی و چاپ سنگی متون دینی و غیردینی زردشتیان براساس فهرست‌ها معرفی شده است. مؤلف، ضمن معرفی دست‌نویس و موضوع آن، به شرحی درباره محتوای متن پرداخته و محل نگهداری دست‌نویس‌ها را در ایران و جهان، همراه با شماره بازبایی ارائه کرده است. فصل اول تا چهارم به متون اوستایی، متون زند و پازند، متن‌های آئینی و کلامی اختصاص یافته است و شامل معرفی دست‌نویس‌های بخش‌های مختلف اوستا از جمله گاهان، یشت‌ها، ویسپرد و خرده‌اوستا و دست‌نویس‌های متون زند و پازند برای نمونه، ارداویرافنامه، مینوی خرد، بندهش، صد در نثر، صد در نظم و جز آن است. در فصل پنجم کتاب درباره روایات انفرادی مانند روایت نریمان هوشنگ، نوشیروان خسرو، جاسا و نیز مجموعه روایات، مانند روایات برزو کامدین و داراب صحبت شده است. فصل ششم با عنوان «متون اخلاقی و اندرزی» شامل پندنامه‌هاست و در فصل هفتم تحت نام «مناجات‌ها»، آثار باقی مانده

از مناجات‌های نوزده تن از دین‌مردان زردشتی، که نامشان در متن دست‌نویس ذکر شده، معرفی شده است، از جمله زردشت بهرام پژدو، بهرام رستم راوری، سیاوخش اورمزدیار و دستور بهمن کیقباد. در پایان همین بخش به مناجات‌هایی اشاره شده که نامی از نویسنده مناجات، درون متن یا پایان آن ذکر نشده است. در فصل هشتم، تحت عنوان «میراث فرقه آذر کیوان» به معرفی آثار باقی مانده از آموزه‌های فرقه آذر کیوان از جمله دساتیر، خویشتاب، زر دست‌افشار، زنده‌رود، زوره باستانی، شارستان چهارچمن و جام کیخسرو پرداخته شده است. فصل نهم به معرفی دست‌نویس‌هایی با موضوعات تاریخ اساطیری پیشدادیان و کیانیان، تاریخ ساسانیان و پس از ساسانیان، تاریخ معاصر زردشتیان ایران و پارسیان و همچنین به متون پیشگویی اختصاص یافته است. فصل دهم و یازدهم معرفی نسخه‌های خطی با موضوع ادبیات در قالب شعر، داستان و مطبوعات و زبان‌شناسی و فرهنگ‌نگاری است و فصل دوازدهم نیز به متون نجوم و تقویم، شامل هیأت و ستاره‌شناسی، تنجیم و خواب‌گزاری، تقویم و گاه‌شماری پرداخته است.

کتاب حاضر، پژوهشگران این شاخه پژوهشی را کم‌وبیش از مراجعه به فهرست‌های موجود در کتابخانه‌ها، بی‌نیاز کرده است و با مراجعه به آن می‌توان از کم‌وکیف نسخه‌های خطی و چاپ سنگی متون فارسی زردشتی مطلع شد؛ به تصریح مؤلف، در این اثر، سرنخ‌ها و گزارش‌های پراکنده کنار هم قرار داده شده است.

یلدا شکوهی

سلامی، عبدالنبی، *گنجینه گویش‌شناسی فارس* (دفتر هشتم)، فرهنگستان زبان و ادب فارسی، تهران، ۱۳۹۹، ۵۰۲ صفحه.

این دفتر هشتمین دفتر از گنجینه گویش‌شناسی فارس است که شامل گویش‌های مناطق شمال‌غرب این استان مانند اردکانی، چُغایی، خُلاری، دشتکی، سیوندی، قلاتی، کُردشولی، کُندازینی و مشایخی است. این گویش‌ها را می‌توان به چهار گروه تقسیم کرد: گروه اول، گویش‌های اردکانی، خُلاری، دشتکی و کُندازینی است که ساخت کُنایی دارند. گروه دوم عبارت است از: گویش مشایخی، که لُری است، و کُردشولی که با وجود تأثیرهایی که از فارسی گرفته، بسیاری از ویژگی‌های لری را به‌عنوان زبان مادری حفظ کرده‌است. گروه سوم، گویش‌های قلاتی و چُغایی است که ویژگی‌های واژگانی و آوایی قابل توجهی دارند. گروه چهارم، گویش سیوندی است که گویشی مستقل و منحصر به فرد به‌شمار می‌رود. نام‌گذاری این گویش‌ها براساس نامی بوده که از زبان سال‌خوردگان آن مناطق شنیده شده‌است، نه نام‌های انتسابی از سوی مأموران اداری دولتی.

کتاب شامل مقدمه، پیشگفتار، معرفی مناطق مورد مطالعه، جدول آوانگاری، نکات دستوری گویش‌های مورد مطالعه، واژه‌نامه موضوعی، جمله‌های فارسی و معادل آنها در گویش‌ها، نمایه فارسی و تصاویر است. در بخش معرفی مناطق مورد مطالعه، علاوه بر شرح تاریخی، فرهنگی و اجتماعی گذشته و حال جامعه، توجه ویژه‌ای نیز به نام‌های محلی این محدوده جغرافیایی از جمله قله‌ها، دره‌ها، تنگه‌ها، گردنه‌ها، پرتگاه‌ها، دشت‌ها، چشمه‌ها و نیز

سازه‌های مصنوعی مانند آسیاب‌ها، قنات‌ها و قلعه‌های گمنام شده‌است که در حوزه مطالعاتی زبان‌شناسی، مردم‌شناسی و علوم طبیعی و جغرافیایی ارزشمند است. ۲۷۱۵ واژه و ۱۰۰ جمله پیکره بخش واژه‌نامه موضوعی و جمله‌ها را تشکیل می‌دهد.

کتاب حاضر همانند دفترهای پیشین، اطلاعات دقیقی از تاریخ، جغرافیا، نظام اجتماعی، اعتقادات، آیین‌ها، آثار تاریخی، تأسیسات زیربنایی شهری و روستایی، مفاخر فرهنگی و صنایع دستی و علل مهاجرت‌های مردم منطقه را دربر می‌گیرد که برای علاقه‌مندان پژوهش‌های گویشی سودمند خواهد بود.
مریم رضایی

صاحبی، سیدمحمد، *فارسی آباده‌ای*، کتاب بهار، تهران، ۱۳۹۹، ۱۱۰ صفحه.

فارسی آباده‌ای گویش رایج آباده، شمالی‌ترین شهرستان استان فارس است. این گونه نیز همانند بسیاری دیگر از گویش‌ها و زبان‌های ایرانی در آستانه زوال و فراموشی قرار دارد. کتاب حاضر، که بنابر گفته مؤلف حاصل پژوهشی میدانی و کتابخانه‌ای است، با استفاده از روش‌ها و رویکردهای زبان‌شناسی هم‌زمانی انجام شده و تلاشی برای ثبت و نگهداری واژه‌ها و اصطلاحات گونه زبانی آباده بوده‌است.

کتاب با جداول نشانه‌ها، از جمله نشانه‌های همخوان‌ها و واکه‌ها آغاز شده و در مقدمه‌ای کوتاه به ذکر موقعیت جغرافیایی، روش کار، منابع و نیز پیشینه این پژوهش پرداخته شده‌است. کتاب شامل چهار فصل است: مؤلف در فصل اول و دوم

در بردارنده داده‌های گویشی مربوط به هفت گونه رو به زوال استان خراسان، شامل گویش‌های اردکولی، دشت بیاضی، دربندی، وکیل‌آبادی، بَجِسْتانی، گاشی و نهالدانی است. گفتنی است که اردکولی، وکیل‌آبادی و دربندی در حوزه فرهنگی قَهستان و هرات، دشت بیاضی در حوزه پارس خراسان، بَجِسْتانی در حوزه نیشابور و نهالدانی در حوزه سبزوار قرار می‌گیرد. گاش نیز در مرکز منطقه کوهستانی، بین طوس، چناران، رادکان، قوچان، درگز، کلات نادری و سرخس واقع شده است.

این پژوهش در راستای اجرای طرح «گنجینه گویش‌های ایرانی» است و براساس پرسش‌نامه فرهنگستان فراهم آمده است. مؤلف پس از پیشگفتار و معرفی مناطق مورد مطالعه، موقعیت جغرافیایی هر یک از آنها را بر روی نقشه نشان داده و در ادامه، به ذکر برخی از نکات دستوری گویش‌های مورد نظر پرداخته و نشانه‌های آوایی به‌کاررفته در این دفتر را در جدولی ارائه کرده است. بخش بعدی که پیکره اصلی این مجموعه را تشکیل می‌دهد، به واژه‌نامه موضوعی اختصاص یافته که در هفده موضوع طبقه‌بندی شده است. لازم به توضیح است که در برخی موارد، معادل گویشی تعریف شده و برخی نیز، در گویش‌های این دفتر معادل ندارند. در ادامه نیز برابره‌های گویشی، یک‌صد جمله فارسی درج شده است.

بنابر تصریح مؤلف افسانه‌ها و داستان‌های محلی حاوی شاخصه‌های گویش و فواید زبانی بسیاری است؛ از این رو، برای آشنایی بیشتر

به ترتیب با عنوان «نظام واجی» و «فرایندهای واجی» می‌کوشد براساس نظریه واج‌شناسی زایشی اشتقاقی، نظام واجی گویش آواده‌ای را توصیف و فرایندهای واجی آن را در مقایسه با فارسی معیار بررسی، تحلیل و قاعده‌نویسی کند. فصل سوم به ویژگی‌های صرفی و نحوی گویش آواده‌ای اختصاص یافته است. واژه‌نامه دوسویه (فارسی معیار به آواده‌ای و آواده‌ای به فارسی معیار) فصل چهارم کتاب را تشکیل می‌دهد.

لازم به توضیح است که این واژه‌نامه شامل آن دسته از واحدهای واژگانی فارسی آواده‌ای است که یا در فارسی معیار کاربرد ندارند یا با فارسی معیار بازنمایی واجی مشترکی دارند، اما بازنمایی آوایی آنها با این گونه زبانی متفاوت است. همچنین بنابر تصریح مؤلف در مقدمه، برای رعایت اصول علمی و ضبط صحیح و دقیق شیوه تلفظ، تمامی واحدهای زبانی فارسی آواده‌ای با بهره‌گیری از الفبای آوایی آمریکای شمالی (APA) آوانویسی شده است.

لیلا نوری کشتکار

صادقی، محسن (با همکاری صفورا صحراگرد، علی اسداللهی دشت بیاض، حسین پرپوش، فضل‌الله برزگر، حبیب آقایی بَجِسْتان، علی محمدیان گاش و مجتبی نهالدانی)، گنجینه گویش‌های ایرانی (استان خراسان ۱)، فرهنگستان زبان و ادب فارسی، تهران، ۱۳۹۹، ۴۵۰ صفحه.

مجموعه حاضر که حاصل پژوهشی جمعی است،

جمله است. مؤلف یادآور می‌شود که با طراحی جدول‌های اطلاعاتی و ترسیم نمودار درختی و الحاق نقشه‌های منطقه از اطناب در نگارش اطلاعات جغرافیایی پرهیز کرده و دسترسی آسان به یافته‌ها و داده‌های این پژوهش را برای خوانندگان فراهم کرده است. در مقدمه نیز گویش اسکنانی و اسکنان را به اختصار معرفی کرده و در ادامه روش پژوهش خود را توضیح داده است. گردآوری داده‌ها به روش میدانی است و مؤلف هنگام گردآوری داده‌ها، محدود و مقید به پرسش‌نامه نبوده است. مدخل‌های کتاب به ترتیب الفبای فارسی معیار است و معادل گویشی در برابر آن واج‌نویسی شده است. مؤلف یادآور می‌شود که در گزینش مدخل‌های واژه‌نامه، عموماً آن دسته از واژه‌هایی را دست‌چین کرده است که یا کاملاً با فارسی معیار تفاوت دارد یا تلفظ آنها متفاوت با فارسی معیار است و برای ثبت دقیق‌تر تلفظ کلمات، واج‌نویسی‌ها اندکی به آوانویسی گرایش داشته و سه مشخصه تکیه و کشش و همزه آغازین نیز نشان داده شده است. در ادامه، مؤلف توضیح می‌دهد که برای پیشگیری از تأثیر ترجمه در بازگویی جملات، گویشور مختار بوده تا هر یک از جملات را با همان ساخت و سبکی که در گویش اسکنانی متداول است، بیان نماید. در پایان کتاب نیز سه ضمیمه درج شده است: در ضمیمه یک، داستانی طنز، در ضمیمه دوم سه فهرست از نام‌های خاص و در ضمیمه سوم برگه‌های مشخصات پرسش‌گر و پرسش‌گیر ذکر شده است. واژه‌نامه کتاب موضوعات زیر را در بردارد:

خواننده، برای هر گویش این دفتر یک افسانه یا داستان محلی همراه با آوانگاری و برگردان فارسی آورده شده است. این دفتر شماری از واژه‌های کهن فارسی را در بر دارد که امروزه در زبان فارسی متداول نیست و می‌توان از آنها در امر واژه‌گزینی و تصحیح و شرح واژه‌های دشوار متون کهن بهره برد. نمایه فارسی و کتاب‌نامه بخش پایانی کتاب را تشکیل می‌دهد.

جمیله حسن‌زاده

مصریان، علی، گویش اسکنانی، فرهنگستان زبان و ادب فارسی، تهران، ۱۳۹۹، ۱۱۷ صفحه.

کتاب پیش‌رو واژه‌نامه گویش لکی اسکنانی، گویش مردم شهر اسکنان از توابع شهرستان ملایر در استان همدان است. لکی از گویش‌های شاخه غربی شمالی زبان‌های ایرانی نو و زیرشاخه‌ای از کردی (گروه جنوبی) است.

مؤلف در پیشگفتار از پیشینه پژوهش سخن گفته و یادآور شده است که نخستین بار در سال ۱۳۸۵ اقدام به پژوهش درباره گویش اسکنانی کرده است. پیش‌تر گزیده‌ای از واژه‌های پژوهش مذکور در فهرستی موضوعی با عنوان «واژه‌هایی از گویش لکی اسکنانی» در بخش داده‌های گویشی مجله گویش‌شناسی در اسفند ۱۳۸۹ منتشر شد که در آن ۵۲۵ واژه پایه و برگزیده، از گویش اسکنانی آمده است. کتاب پیش‌رو صورت کامل‌تر و نهایی پژوهش سال ۱۳۸۵ است که حاوی ۱۱۰۰ واژه موضوعی پایه و پربسامد و ۸۰

اندام‌های بدن انسان، گیاهان و اندام‌های گیاهی، جانوران و اندام‌های جانوران، بیماری‌ها و حالت‌های مزاجی، خانواده و اصطلاحات خویشاوندی، خوردنی‌ها و نوشیدنی‌ها، وعده‌های غذایی، مزه‌ها، رنگ‌ها، پوشاک، زیورآلات، ساختمان و اجزای آن، وسایل خانه، ابزار و آلات، پیشه‌ها، طبیعت و محیط زیست، واحدهای اندازه‌گیری، اعداد، اوقات، صفات و سایر واژه‌های رایج در این گویش.

عفت امانی

مولایی، چنگیز، فرهنگ زبان فارسی باستان، آوای خاور، تهران، ۱۳۹۹، ۴۷۴ صفحه.

کتاب حاضر دومین اثر مؤلف درباره زبان فارسی باستان است. کتاب نخست او با عنوان راهنمای زبان فارسی باستان (دستور زبان، گزیده متون، واژه‌نامه) در دو ویراست در سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۷ منتشر شد. اثر دیگری در این حوزه با نام واژه‌نامه سنگ‌نبشته‌های پارسی باستان، تألیف بشیر جم، در سال ۱۳۹۲ در تهران به چاپ رسیده است.

کتاب با پیشگفتار مؤلف آغاز می‌شود که در آن، روش تدوین فرهنگ را توضیح می‌دهد و به معرفی بخش‌های مختلف کتاب می‌پردازد. این پژوهش در دو بخش تدوین شده است: بخش نخست شامل فهرستی از لغات کتیبه‌های فارسی باستان، اندیشه‌نگارها و نشانه‌های اعداد است. و بخش دوم به واژه‌نامه تفصیلی کتیبه‌های فارسی باستان اختصاص یافته است. در پایان، اختصارات کتاب‌شناختی، کتاب‌نامه و نمایه واژه‌ها درج

شده است.

در بخش نخست فهرستی از واژه‌های مندرج در کتیبه‌های فارسی باستان ارائه شده است که به الفبای میخی و به شیوه مرسوم، بر اساس مخارج حروف تنظیم شده و حرف‌نویسی و آوانویسی لغت در مقابل آن آمده است. در مورد صیغه‌های فعلی، پس از حرف‌نویسی و آوانویسی به ریشه آنها در بخش واژه‌نامه ارجاع شده است. اندیشه‌نگارها (Ideogram) یا به تعبیر برخی، واژه‌نگارها (Logogram) در انتهای این فهرست آمده‌اند. در ادامه این بخش، فهرستی از نشانه‌های میخی اعداد ارائه شده که بیشتر در کتیبه داریوش در بیستون به کار رفته‌اند، سپس معادل رومی و موارد کاربرد آن‌ها در کتیبه‌ها ذکر شده است.

بخش دوم که پیکره اصلی کتاب را تشکیل می‌دهد، به واژه‌نامه تفصیلی کتیبه‌های فارسی باستان اختصاص یافته است. ستاک واژه‌های فارسی باستان به صورت آوانگاری، مداخل واژه‌نامه را تشکیل می‌دهد که بر اساس مخارج حروف تنظیم شده است. در این بخش، ریشه افعال، ستاک‌های اسم و صفت، ضمائر شخصی، موصولی و اشاره، حروف اضافه، حروف ربط و قیود بررسی شده‌اند. ذیل مداخل، صورت‌های به کار رفته در کتیبه‌ها، شکل‌های صرفی برخی لغات، شواهد به همراه ترجمه فارسی، توضیحات جامع دستوری، ریشه‌شناسی و نقد و بررسی آراء دانشمندان ارائه شده است.

اختصارات کتاب‌شناختی، کتاب‌نامه و نمایه واژه‌ها، بخش پایانی کتاب را تشکیل می‌دهد. نمایه

انگلیسی، ايسلندی کهن، گوتی، لتونیایی و لیتوانیایی، آرامی، آشوری، بابلی، عیلامی، سومری، عبری و عربی را در خود جای داده‌است.
جمیله حسن‌زاده

کتاب، صورت‌های هندواروپایی، هندوایرانی، ایرانی باستان، اوستایی، مادی، سنسکریت، پهلوی اشکانی، فارسی میانه، بلخی، خوارزمی، سغدی، سکایی، آسی، تخاری، یونانی، لاتین، آلمانی باستان، آلمانی نو، اسلاوی، انگلوساکسون،